

Doktori (PhD) értekezés tézisei

A személyiségi jogok védelme a családi jogban

dr. Szendrői Anna

Témavezető: Dr. Varga Nelli, egyetemi adjunktus

DEBRECENI EGYETEM
Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen
2022

1. A doktori értekezés előzményei és célkitűzései

Mind a személyiségvédelem, mind pedig a családi jog *örökérvényű*, a társadalmi hatásoknak köszönhetően egyúttal *folyamatosan változó* terrénuma a jognak. Jelen disszertáció a két jogterület közötti közvetlen kapcsolódási pontok feltárására és bemutatására vállalkozik. A témaválasztás indokának alapja a kutatás tárgyának hiánypótló jellegében rejlik: habár a személyiségi jogok védelmének tárgyköre a tudományos életben már számos aspektusból feldolgozásra került, a családi jogi jogviszonyokban megvalósuló személyiségvédelem átfogó, komplex vizsgálatára még nem került sor.

A személyiségi jogról, mint jogfilozófiai kategóriáról alig két évszázada, a felvilágosodás társadalomfilozófiai tanítása alapján beszélhetünk, a téma magánjogi megközelítése pedig még ennél is fiatalabb.¹ Az, hogy ebbe a néhány évszázados múltra visszatekintő, a társadalmi, gazdasági és technológiai fejlődési tendenciák tükrében folyamatosan változó és dinamikus bővülő rendszerbe hogyan illeszthető be a családi jogi jogviszonyokban realizálódó személyiségvédelem, a mai napig nem képezi egyetértés tárgyát. Sőt, határozottan kijelenthetjük, hogy a családi jogi személyiségvédelem kapcsán a *megválaszolatlan kérdések* többségben vannak a *vitathatatlan megállapításokhoz* képest.

Joggal merülhet fel bennünk a kérdés, hogy van-e helye a személyiségi jogok védelmének a családi relációk rendszerében, azaz létjogosultsággal bírhat-e a személyiségvédelem a családi jogi jogviszonyokban? A felvetés indoka az, hogy a jogi hagyomány alapvető ellentmondást tapasztalt a család és az egyén között, így a családra mint egységre, nem pedig mint autonóm, elkülönült egyének közösségére tekintett.² A XIX. századtól kezdődően, a XX. században pedig még inkább gyorsuló ütemben lehettünk szemtanúi a korábbi tradicionális felfogás megkérdőjelezésének,³ az elmúlt ötven évben pedig – *Sanford Katz* meglátása szerint – a családi jogot és a családi kapcsolatokat érintő legalapvetőbb változást az individuális jogok elismerése és védelme jelentette.⁴

Mindezekre tekintettel – a kutatás kiinduló hipotéziseként – feltételezhetjük, hogy a személyiségvédelem a családi jogi jogviszonyokban is érvényülést kíván. Az azonban, hogy ez

¹ BARZÓ Tímea: *Személyiségvédelem. A személyiségvédelem általános kérdései*. (Harmadik rész, I. fejezet) In: BARZÓ Tímea – PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika I. Általános tanok, Személyek joga, Szellemi alkotások joga*. Dialóg Campus, Budapest, 2018, 173.

² Elizabeth FOX-GENOVESE: *The legal status of families as institutions*. Cornell Law Review, 1992/5, 992.

³ FOX-GENOVESE: i. m. 994.

⁴ Sanford KATZ: *Individual Rights and Family Relationships*. In: Sanford N. KATZ – John ECKELAAR – Mavis MACLEAN: *Cross Currents: Family Law and Policy in the United States and England*. Oxford University Press, Oxford, 2000, 621.

a hagyományos személyiségvédelmi szabályokhoz képest milyen *eltérések* mentén valósul meg, további vizsgálódást tesz szükségessé. Vitathatatlan, hogy a családi jog a polgári jog integráns részeként kezelhető és kezelendő, a családi jogi szabályok azonban viszonylagos önállósággal rendelkeznek a magánjogi jogszabályok körén belül. *Lábady Tamás* meglátása szerint ez az elkülönülés kifejezetten a személyiségi jogok sajátos megközelítéséből ered.⁵

A család a jog előtt is létező konstrukció és érték, az ember természeténél fogva családi lény. *Lábady* megfogalmazása szerint: a család a társadalom „*alapvető sejtje*”. A család az emberi társadalom forrása és alapító eseménye, amely természetjogi jelleggel rendelkezik, és amelynek belső alkotmánya és – a jog és az erkölcs határmezsgyéjén mozgó – princípiumai vannak. Ezek a sajátosan jogi jellemzők éltetik és lüktetik – a személyek természetes rendjében – az egész társadalom számára alapvető jelentőségű, szubsztanciális tényezőket. Habár a házassághoz és a családhoz a jogiság elválaszthatatlanul hozzátartozik, a külső hatalmi, normatív törvényi rendelkezéseket megelőzik a család és a házasság belső, természetjogi törvényei, és e törvényeken alapuló rendező elvei.⁶

Mindezek alapján joggal merülhet fel bennünk a kérdés, hogy hogyan is értelmezhetők a klasszikus személyiségvédelem szabályai – az elsősorban erkölcsi és morális elveken nyugvó – családi kötelékek szövevényes rendszerében? Hogyan érvényesíthetők a személyiségvédelmi szabályok a családi viszonyok sajátos atmoszférájában? A kutatás egyrészt – a feltett kérdések mentén – arra keresi a választ, hogy a Ptk. klasszikus személyiségi jogi katalógusában rögzített jogok milyen *differentia specifica-k* mentén realizálódnak a családi jogban, azaz – *Kőrös András* szavaival élve – a „*legintimebb*” magánjog⁷ dimenziójában.

A családi jogi jogalanyok között megvalósuló személyiségvédelem speciális jellegének feltárása mellett a kutatás a családi jogi jogviszonyokban realizálódó személyiségvédelem klasszikus személyiségvédelemhez képest fennálló *többletelemeinek* vizsgálatát kísérel meg. Kétséget kizáróan deklarálható, hogy a családi jog – szabályozási tárgyára tekintettel – az egyik leggyorsabban változó jogterület.⁸ A társadalmi, gazdasági és kulturális folyamatok kölcsönhatása a családról alkotott hagyományos felfogást számos esetben megkérdőjelezi, olykor aláásva ezáltal a nukleáris családideál dominanciáját. A legalizált élettársi kapcsolatok,

⁵ LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2000, 36.

⁶ LÁBADY Tamás: *A házasság és a család jogi környezete*. In: LÁBADY Tamás: *Megtartott szó: válogatott jogi tanulmányok*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 95-96.

⁷ <https://ptk2013.hu/interjuk/az-uj-ptk-csaladjogi-konyve-interju-koros-andras-kuriai-biroval/1669> (2021. 04. 02.)

⁸ Marshall W. WALLER – Ryan C. WALLER: *California Family Law*. Wolters Kluwer Law & Business, New York, 2021, 2.

az egyedülálló szülők, a gyermektelen párok, vagy épp a mozaikcsaládok mind-mind szélesebb körben elfogadottabbá és elterjedtebbé válnak.⁹

A tradicionális családmódel átalakulása mellett további szignifikáns változást jelent a *gyermeki jogok* előtérbe kerülése, mely kapcsán a gyermekek autonóm egyénként történő kezelését, valamint a jogi értelemben vett érdekeik önállóságának és elkülönültségének elismerését tapasztalhatjuk.¹⁰ Mindezen túl a változások sorában megemlítendő a napjainkban rohamosan zajló *technológiai forradalom* is, mely alapjaiban alakítja át az élet keletkezéséről alkotott teóriánkat – gondoljunk csak az alkalmazott reprodukciós technológiák növekvő számára –, és a magánélet fogalmának újradefiniálását is szükségessé teszi. E komplex fejlődés eredményeképp a családi jog napjainkban számos olyan, a személyiségi jog dimenziójában értelmezhető és – sokszor sürgetően – megválaszolandó kérdéssel találja szembe magát, mely néhány évtizeddel ezelőtt még elképzelhetetlennek tűnt.

Milyen személyiségi jogi aggályokat vet fel a gyermek vonatkozásában a „sharenting” szülői gyakorlata? Hogyan értelmezhető a gyermek vérségi származásának megismeréséhez fűződő joga az új humán reprodukciós eljárások tükrében? Hogyan biztosítható a gyermek és a különélő szülő relációjában fennálló kapcsolattartási jog jelen pandémiás körülmények között? A dolgozat többek között ezekre az újonnan – néhány évtizede, sőt, bizonyos esetekben csupán néhány éve – felmerült, a személyiségvédelem tárgykörét alapjaiban érintő családi jogi vonatkozású kérdésekre keresi a választ.

2. A dolgozat felépítése, alkalmazott kutatási módszerek

A disszertáció két fő tartalmi egységből áll: az első, általános rész a kutatási téma *elméleti megalapozására* fókuszál, melynek keretében kifejezetten családi jogi aspektusból kerül bemutatásra a személyiségvédelem dogmatikai és történeti fejlődése – különös hangsúlyt fektetve a *relatív személyiségi jogok* kategóriájára –, majd a személyiségi jogi és alapjogi védelem kapcsolódási pontjainak ismertetését követően a családi jogban megvalósuló személyiségvédelem sajátosságainak elemzésére kerül sor.

A dolgozat második fő tartalmi egységének célja az általános részben tett megállapítások *gyakorlatban történő érvényesülésének* görcső alá vétele, a családi jogi jogviszonyokban tipikusan érvényesülő egyes személyiségi jogok elemzése útján. A disszertáció terjedelmi

⁹ Meg LUXTON: *Changing Families, New Understandings*. Contemporary Family Trends, 2011/6, 4.

¹⁰ Victoria MATHATHER: *Evolution and Revolution in Family Law*. St. Mary's Law Journal, 1993/25, 406.

korlátaira tekintettel az elemzés kizárólag a családi relációkban érvényesülő személyiségi jogokra koncentrál, míg a harmadik személyekkel szemben fennálló, illetve harmadik személyek által érvényesített jogok nem képezik a vizsgálat tárgyát.

A házastársak között érvényesülő személyiségi jogokat illetően a vizsgálat elsődleges célja annak demonstrálása, hogy a klasszikus, Ptk.-ban fellelhető személyiségi jogok milyen *speciális feltételek, vezérelvek mentén* érvényesülnek a házastársak között. A kutatás előzetes feltevése az, hogy e személyiségi jogok – a családi jogi jogalanyok közt fennálló tartós, bizalmi elemekkel átszőtt kapcsolatra tekintettel – sajátos módon, harmadik személyek irányába elkövethető jogsértésektől eltérő magatartás útján valósulnak meg. A kutatás a *szülő-gyermek* reláció vonatkozásában megvalósuló személyiségi jogsértések elemzése során leginkább azon hipotézis bemutatására törekszik, miszerint a családi jog a személyiségvédelem területén is *többtelelemeket* mutat fel. E feltételezés mentén elköteleződve kerül sor a bírói jogalkotás és jogfejlesztés eredményeképpen kimunkált személyiségi jogok áttekintésére.

A kutatás elsősorban a szakirodalom *kvalitatív* feldolgozásán alapszik. A hazai és külföldi jogszabályi anyag mellett törekszik továbbá a magyar és idegen nyelvű – túlnyomórészt angol és francia, kisebb részt német és olasz – szakirodalom és bírói gyakorlat minél teljesebb körű feldolgozására és elemzésére is.

A kutatás *történeti, elméleti és empirikus* elemzéssel a téma teljes mélységű feltárását kísérel meg. Alkalmazott módszer a *könyvtárkutatás*, a jogszabályi anyagok *nemzetközi összehasonlító elemzése*, a magyar jogszabályi anyagok nemzetközi kontextusban történő vizsgálata. A téma sajátosságából fakadóan a kutatás nélkülözhetetlen módszere a bírósági, alkotmánybírósági joggyakorlat feldolgozása és szintetizáló elemzése. Álláspontom szerint ugyanis a személyiségi jogok természete és tartalma, más személyiségi jogokkal fennálló kapcsolata, illetve e jogokba történő beavatkozás és annak korlátja a bírósági esetjog megismerésén és feldolgozásán keresztül válik értelmezhetővé.

A *dogmatikai módszer* a személyiségi jogra vonatkozó jogfilozófiai felfogások bemutatása, a *történeti módszer* leginkább a személyiségvédelem fejlődéstörténetének áttekintése során kap szerepet. A *jogösszehasonlító módszer* legfőképp a disszertáció második részében, az egyes jogok elemzése kapcsán kerül alkalmazásra, vizsgálat tárgyává téve az adott személyiségi jogra vonatkozó külföldi és hazai szabályozást, rávilágítva azok hasonlóságaira és különbségeire. A dolgozat *interdiszciplináris megközelítést* alkalmaz, mely jelenti egyrészt a magánjogin túli – elsősorban alkotmányjogi –, illetve a jogon kívüli társadalomtudományi nézőpontok figyelembe vételét is.

3. Az értekezés új tudományos eredményei

3. 1. Az általános rész következtetései, *de lege ferenda* javaslatai

A *dogmatikai elemzés* alapján megállapítható, hogy a családi jogi jogviszonyokban realizálódó személyiségvédelem figyelmet érdemel. Habár önálló kategóriaként nem kerül nevesítésre, a jogirodalom számos képviselője – például *Meszlény Artur*, *Bozóky Alajos*, *Törő Károly*; a kortárs jogelmélet képviselői közül pedig *Lábady Tamás*, *Székely László és Görög Márta* – hangsúlyozza a családi jogi jogalanyok vonatkozásában érvényesülő személyiségvédelem sajátosságait. A tartós, bizalmi kötelékből fakadóan ugyanis a felek – a klasszikus személyiségi jogi igényeken túl – olyan további, erkölcsi-morális természetű elvárásokat támaszthatnak egymás felé, melyeket – legalább – a joggyakorlat szintjén értékelni szükséges.

E felismerés következtében a részben családi jogi relevanciájú személyiségi jogi jogviszonyok önállóságának elismerése a jogirodalom és a jogtudomány színterén merült fel leginkább, melynek eredménye a *relatív személyiségi jogok* kategóriájának XIX. századi megjelenése volt. A személyiségi jogok e kategóriájának fő jellemzője, hogy bizonyos személyek ellen, meghatározott magatartás tanúsítására irányul, ellenben az abszolút személyiségi jogokra jellemző, általánosságban mindenkit mindenkiel szemben kötelező normával. E jogviszonyok a társadalom meghatározott tagjai között értelmezhetők, alanyaik egyaránt jogosultak és kötelezettek, mint például a házastársak, valamint a gyermekek és szülők egymás közötti kapcsolataikban.

Álláspontom szerint nemcsak elvétve indokolt megemlíteni, hanem feltétlen szükséges legitimálni és meghonosítani a jogászi köztudatban a relatív személyiségi jogok kategóriáját, különös tekintettel arra, hogy a joggyakorlatban is számos esetben jelen van és megoldásra váró konfliktusokat produkál, s nem csupán családi jogi vonatkozásban: tipikusan relatív személyiségi jogi jogviszony jön létre például az ügyvéd és ügyfele, vagy az orvos és betege között. A kérdéskör tehát jóval tágabb, mint ami jelen dolgozat keretei között bemutatásra kerülhet.

Véleményem szerint a családi jogi jogviszonyokban releváns személyiségvédelem a relatív személyiségi jogok körén belül is viszonylagos elkülönültséggel bír. Magától értetődő, hogy az alapvetően erkölcsi normákkal átitatott, tartós családi jogi kapcsolatban eltérő módon érvényesülnek a fenti szabályok, mint kizárólag a „*pacta sunt servanda*” elvén nyugvó orvos-beteg vagy munkáltató-munkavállaló relációban.

Kiemelendő, hogy a családi jogi kapcsolatból eredő *személyi jogok* – ahogyan azt például

Bozóky és Szász is hangsúlyozta – semmiképp sem azonosíthatók a relatív személyiségi jogokkal. A személyiségi jogi minőség megállapításához egy további kritérium teljesülése szükséges, mégpedig az, hogy a *védendő érték közvetlenül az ember személyiségéből fakadjon*. Meglátásom szerint a házasságból eredeztethető erkölcsi természetű kötelezettségek – úgymint a házastársi hűség, a kölcsönös együttműködési és támogatási kötelezettség, a közös döntési jog – esetében ez a feltétel nem áll fenn, így nem tartom indokoltnak a személyiségi jogok körébe történő bevonásukat.

A történeti elemzés alapján konstatálható, hogy a családi jogi jogviszonyokban realizálódó személyiségvédelem sem a jogalkotás szintjén, sem pedig a bírói gyakorlatban nem különült el szignifikánsan, annak ellenére, hogy a bíróságok már az államiség kezdetétől fogva számos, családi jogi relevanciájú nem vagyoni kárigényt, sérelmet bíráltak el. Kiemelendő azonban, hogy egyes, családi jogban releváns relatív személyiségi jogok előképei már a XIX. században megjelentek, így például a vérségi származás megismeréséhez fűződő jog esetében az *anya- és apakeresési jog*, míg a kapcsolattartási jog vonatkozásában az *érintkezési jog*.

Szükséges megemlíteni továbbá a jelen disszertáció szempontjából is jelentős fejlődési állomást: az általános személyiségi jog emberi méltósággal való összeolvadását, valamint anyajogként történő meghatározását. Balás P. Elemér megfogalmazása alapján: a személyiségi jog „generális klauzulája” *aranyhíd*, mely tételes szabály formájában biztosít lehetőséget a pozitív joghoz való merev kötöttség helyetti szabadabb működésre.¹¹ Az Alkotmánybíróság által kidolgozott, s a hatályos Ptk.-ban törvényerőre emelt generálklauzula legitim alapként szolgál a személyiségi jogok íratlan katalógusának bővítéséhez, amennyiben a védendő érték és az emberi személyiség között kellően szoros kapcsolat tapasztalható. E gyakorlat jegyében került sor a családi jogi jogviszonyokban tipikus személyiségi jogok elismerésére, érte ezalatt például a vérségi származás megismeréséhez fűződő jogot, a szülő gyermekének neveléséhez fűződő jogát, továbbá a hozzátartozói igények körében értelmezhető jogokat.

Úgy vélem, mind történeti, mind dogmatikai aspektusból szemlélve, mind pedig a jogviszony sajátosságait áttekintve megállapítást nyert, hogy családi jogi jogviszonyokban érvényesülő személyiségvédelem semmiképp *sem szűkíthető le* az abszolút szerkezetű személyiségi jogok megsértéséből eredő igényekre. Véleményem szerint az általános személyiségi jogviszonyból fakadó kötelezettségek, a klasszikus személyiségvédelmi szabályok betartása a családi jogi jogviszonyok vonatkozásában feltétlenül szükséges, azonban semmiképp sem elegendő. A

¹¹ BALÁS P. Elemér: *Személyiségi jog*. In: SZLADITS Károly (szerk.): *Magyar magánjog. Első kötet, Általános rész, Személyi jog*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941, 641.

családi kapcsolatokból számos olyan jog és kötelezettség fakad, mely – az általános személyiségvédelmen túl – további jogi oltalmat igényel. Amennyiben a védendő érték közvetlenül az egyén, az individuum személyiségéből származik, indokoltnak tartom a személyiségvédelmi eszköztár alkalmazását. Álláspontom szerint a bírói gyakorlat által kimunkált jogok elismerése a jogalkalmazás szintjén szükségszerű, azonban a tételes joganyag szintjén történő rögzítésüket szükségtelennek tartom, hiszen ez rendkívül kazuisztikussá tenné az írott joganyagot. Megengedő szabályozás esetén ráadásul más jogterületek is hasonló igénnyel léphetnének fel.

A vonatkozó *alkotmánybíróági gyakorlat* ismerete elengedhetetlen a téma minél teljesebb körű megértéséhez: habár célszerűtlennek tartom az alapjogok és személyiségi jogok kategóriájának „összemosását”, úgy vélem, hogy az alapjogok és személyiségi jogok katalógusát *lehetetlen* zártan értelmezni és alkalmazni. Az Alkotmánybíróság jogfejlesztő munkájának eredményeképp számos alapjog tartalmi kibontására és bővítésére került sor, mely a kapcsolódó személyiségi jog értelmezését is jelentős mértékben elősegítheti, például a vérségi származás megismeréséhez vagy a kapcsolattartáshoz fűződő jog esetében. Erre tekintettel álláspontom szerint jogértelmezés céljából – vagy esetleges joghézag esetén – a vonatkozó alkotmánybíróági gyakorlat a rendes bíróságok számára is iránytűként kell, hogy szolgáljon, sőt, adott esetben a jogalkotás számára is előremutató lehet.

3. 2. A különös rész következtetései, *de lege ferenda* javaslatai

A házastársak relációjában érvényesülő jogok

A házastársak relációjában leginkább a *klasszikus*, Ptk. személyiségi jogi katalógusába foglalt jogok bírnak relevanciával. Elemzésem fókuszában a magánélet egyes aspektusai álltak, így a magánlakáshoz, a becsülethez és a jóhírnévhez, a magántitokhoz és a kapcsolattartáshoz, valamint a képmáshoz és a hangfelvételhez fűződő jogok. Az elemzés során szembetűnővé vált, hogy a *magánélet*, a *magánszféra* és a *privátszféra* kifejezések szinonim fogalmakként élnek a köztudatban, holott ezek közel sem azonosíthatók egymással. Javaslom ezáltal – a jogirodalom és a joggyakorlat szintjén – a fogalmak egyértelmű elhatárolását és definiálását, valamint következetes használatát.

A vizsgálatot követően igazolást nyert, hogy a fenti jogok a házastársak viszonylatában is érvényesülést kívánnak: a családi jogi jogalanyok magánélethez fűződő joga a felek közt fennálló, intim, bizalmas kapcsolatban is legitim, védendő értéket képvisel. Megállapítható azonban, hogy e személyiségi jogok a családi jogi jogviszonyokban speciális módon

érvényesülnek, alátámasztva a disszertáció azon hipotézisét, mely szerint a *klasszikus személyiségvédelem* a családi jogban – a családi kapcsolatrendszerben – *kivételes módon* valósul meg. A házastársak közötti tartós, bizalmi kötelék és az egymás iránt támasztott lojalitási kötelezettség sajátos helyzeteket generál a joggyakorlat számára is.

Ennek megfelelően a felek között jellemzően hosszabb ideje fennálló, tartós viszonyra tekintettel maga a jogsértés ténye is *képlékeny*. A jogsértést elszenvető fél beleegyezése, a felek között kialakult, tartósan fennálló jogosultságokkal és kötelezettségekkel meghatározott viszonyrendszer, a családi hagyományok, a megszilárdult kommunikációs normák alapján előfordulhat, hogy az a magatartás, mely harmadik személy irányában vagy más családi viszonyrendszerben jogsértő magatartásként értékelhető, az adott családi kapcsolatrendszerben nem alapoz meg jogsértést. Példával szemléltetve: egy becsületsértő magatartás megítélése függ az adott családban kialakult szokásos kommunikációtól, az egyes felek ingerküszöbétől. Előállhat azon eset, hogy az egyik családban jogsértésként értékelt magatartás a másik családban a hétköznapi kommunikáció korlátait nem lépi túl, így személyiségvédelmi igényt sem keletkeztet.

Általános tendenciaként – így a családi jogi jogviszonyokban tetten érhető magánéletet sértő magatartások kapcsán is – megállapítható, hogy a digitális éra soha nem tapasztalt fejlődése következtében, a közösségi média térhódításával és az online felületek terjedésével párhuzamosan egyre nagyobb számban jelentkeznek a virtuális térben elkövetett jogsértések. Az ily módon megvalósuló jogsértések a családtagok relációjában igen jelentős számban fordulnak elő, hiszen a közös háztartás és a közös használatú tárgyak – úgymint a közös használatú laptop, bekamerázott családi ház, családi autóba felszerelt GPS nyomkövető – még inkább hozzájárulnak az egyéneket megillető magánélet határainak elmosódásához.

Erre a veszélyre a hazai jogalkotás a magánélet védelméről szóló 2018. évi LIII. törvény megalkotásával reagált. E törvény – mely preambulumban nyomatékosítja az infokommunikáció korszerű eszközeinek mindennapi kapcsolattartásra gyakorolt hatását – hangsúlyozza, hogy a magánélet védelme a fizikai és az interneten megvalósuló zaklatásra egyaránt kiterjed. Meglátásom szerint a jogalkotó e törvény megalkotásával szükséges és elegendő mértékben biztosítja a magánélet hatékony és fokozott védelmét. Nem kizárt azonban, hogy a technológiai fejlődés által életre hívott újabb jogok és élethelyzetek e törvény módosítását vonják majd maguk után. Álláspontom szerint azonban a jogosultság tényleges érvényre juttatása, valamint az újonnan megjelenő kommunikációs és információörögzítő eszközök adta kihívásokra való lehető leggyorsabb válaszadás elsősorban nem a jogalkotásra,

hanem a judikatúrára hárul. Az pedig magától értetődő, hogy a napjainkat meghatározó rohamos digitális fejlődés csak bővíteni fogja a megválaszolásra váró kérdések körét.

A joggyakorlat elemzése során megállapításra került, hogy a családi jogi jogalanyokat megillető magánélet védelméhez fűződő jog megsértésére jellemzően jogsértő bizonyítási eszközök felhasználása útján kerül sor. A vizsgált jogesetek kellőképpen demonstrálják, hogy a *gyermek érdekének védelmére* – szoros összefüggésben az igazság kiderítéséhez fűződő közérdekkel – történő hivatkozás adott esetben kellőképpen indokolhatja a jogsérelem útján készített vagy megszerzett bizonyítási eszközök perbeli felhasználhatóságát. Ezzel szemben – önmagában – a jogos magánérdekre hivatkozás – nem feltétlen legitimálja jogsértő bizonyítási eszközök felhasználását.

Mindent összevetve, álláspontom szerint a házastársak személyiségi jogi védelmét illetően a hazai jogi szabályozás kielégítőnek tekinthető, a házastársi kapcsolatból fakadó sajátosságok, eltérések érvényre juttatása pedig a jogalkalmazás részéről szükségszerűen megvalósul.

A szülő-gyermek relációban érvényesülő jogok

A gyermek oldalán fennálló személyiségi jogok körében hangsúlyos szempont volt az újonnan megjelenő, *bírói jogfejlesztő tevékenység* eredményeképp kimunkált személyiségi jogok górcső alá vétele. Esetükben általános érvénnyel megállapítást nyert, hogy a külföldi joggyakorlat eredményei előremutatóak és precedensértékűek a hazai jog számára: gondoljunk csak például a vérségi származás megismeréséhez fűződő jogra, mely létjogosultságának deklarálására két évvel hamarabb került sor a német jogban a hazaihoz képest. Emellett a technológiai forradalom által életre hívott problémák, és az arra adott válaszok hamarabb jelentkeznek nemzetközi kontextusban. E jelenségre példaként szolgál az *elfeledtetéshez való jog*, mely alapjainak lefektetése az ún. Google Spain ügyben az Európai Unió Bíróságának jogfejlesztő tevékenységéhez köthető. Meglátásom szerint nemcsak az egyes, újonnan létrejött jogok legitimálása, hanem *tartalmi elemeik kibontása* vonatkozásában is megelőzi a külföldi jog a hazait. Példának okaként említhető a vérségi származás megismeréséhez fűződő jog, mely tartalma a genetikai-biotechnológiai forradalom következtében napjainkban is jelentős mértékű átalakuláson megy keresztül. Az ezzel összefüggő, újonnan felmerülő kérdések – melyek hazánkban még nem állnak a joggyakorlat fókuszában – számos nyugat-európai országban már megválaszolásra kerültek.

Figyelemmel arra, hogy a külföldi államok jogfejlődési tendenciái és az egyes problémákra adott jogi megoldásai – különös tekintettel a kontinentális államok jogára – jelentős mértékben

meghatározzák a hazai jogfejlesztés irányait, így véleményem szerint indokolt ezeket – mind a jogalkotó, mind pedig a jogalkalmazó szervek oldaláról – kellő figyelemmel kísérni.

Általánosan megállapítható, hogy a gyermek oldalán fennálló, újonnan megjelent egyes jogok – különösen a kapcsolattartáshoz fűződő jog, és részben a vérségi származás megismeréséhez fűződő jog – személyiségi jogi minősége kapcsán *jogalkalmazói bizonytalanságnak* lehetünk tanúi. Egyes bíróságok következetesen személyiségi jogként értelmezik e jogokat, míg más bíróságok mechanikusan megtagadják a személyiségvédelmi igényt arra hivatkozással, hogy e jogvita kizárólag a családi jog területére tartozik, a személyiségi jogi per pedig ezen elvek mentén – a jogrendszer megkettőződésének tilalmát szem előtt tartva – nem szolgálhat más jogterületre tartozó jogvita eldöntésére. Meglátásom alapján ezen ellentétes bírói gyakorlatból fakadó ellentmondások feloldása, s ennek megfelelően egy konzekvens és egységes joggyakorlat kialakításának igénye meglehetősen sürgető, már csak a jogbizonytalanság elkerülése céljából is.

Úgy vélem, hogy a kérdéses jogok családi jogi eszközökkel történő védelme óhatatlanul *szükséges*, de önmagában *nem feltétlen elegendő*. Egyetértek azon jogalkalmazói állásponttal, miszerint a családi jogi jogvitákat elsősorban a családi jogi intézmények hivatottak rendezni, azonban szükségesnek tartom belátni azt is, hogy bizonyos esetekben a családi jogi eszköztár tud hatékonyan reagálni a jogsértő magatartásra. Abban az esetben, amennyiben a peres fél a családi jogi eszközökkel történő igényérvényesítést kimerítette, azonban sérelme nem nyert orvoslást, indokolt lehet személyiségi jogi per indítása, ha a védendő érték közvetlenül az egyén, az individuum személyiségéből fakad. Véleményem szerint önmagában egy konfliktus erősen családi jogi természete nem zárhatja ki automatikusan a személyiségvédelem eszközeinek alkalmazását: ez a rigorózus, a családi jog és a polgári jog éles elválasztását hirdető felfogás maradéktalan tértnyerését eredményezné, megghiúsítva ezáltal a személyiség teljes körű, egyes jogterületeken és jogágakon szükségszerűen átívelő védelmének érvényre juttatását.

Ez alapján a kapcsolattartási jog vonatkozásában javaslom a személyiségi jogi igényérvényesítési lehetőségek biztosítását abban az esetben, amennyiben a jogsérelmet elszenvedő fél a családi jog által kínált minden lehetséges eljárást és jogorvoslatot igénybe vett, teljes körűen, a jogsértő magatartás azonban továbbra is rendszeresen és tendenciózusan megvalósul. A kapcsolattartási jog személyiségi jogi rangra emelését indokoltnak tartom, a *magán- és családi élethez fűződő jogból levezetve*. Szintén javaslom a vérségi származás megismeréséhez fűződő jog elismerését az *önrendelkezéshez fűződő jogból* eredeztetve. A vérségi származás tudata meglátásom szerint az önazonosság elengedhetetlen feltétele, a

személyiség „magja.” A fentiek szerinti igényérvényesítés alapfeltétele, hogy a bírói gyakorlat következetesen és egységesen személyiségi jogként kezelje e jogokat.

A gyermeket megillető személyiségi jogok kapcsán felmerülő másik tipikus probléma az *igényérvényesítési lehetőségek korlátozott volta*. Véleményem szerint a vizsgált tárgykörök közül ez leginkább a magánélet egyes komponenseivel összefüggésben érhető tetten, hiszen ezen esetekben a gyermek törvényes képviselőjét főszabály szerint ellátó szülő leggyakrabban maga a jogsértő fél. A gyermek magánéletének védelme ennek megfelelően leginkább formális értékdeklarációnak tekinthető, hiszen a szülő-gyermek kapcsolat tradicionálisan zárt felfogására, valamint a hierarchikus és tekintélyelvű nevelési modellre figyelemmel életidegen, hogy egy gyermek – akár egy 14. életévét betöltött korlátozott cselekvőképes is, aki jogszabály alapján önállóan indíthat személyiségi jogi pert – saját szülei ellen peres úton lépjen fel.

Hasonló problémakör merül fel a gyermeket megillető egészségügyi önrendelkezési jog érvényesítése kapcsán is. Meglátásom szerint ez – hasonlóan a magánélet védelmével összefüggésben kifejtettekhez – a hazánkra jellemző, erősen *paternalisztikus* felfogásra vezethető vissza. Úgy vélem, hogy az angolszász államok gyakorlata iránymutató lehet hazánk számára is, hiszen ezen országok esete kitűnően demonstrálja azt, hogy szigorú kritériumrendszer mentén a kiskorú még olyan kiemelt fontosságú eljárások kapcsán is érvényre juttathatja véleményét és meggyőződését, mint az egészségügyi ellátásról történő döntéshozatal. Ennek megfelelően javaslom az amerikai gyakorlatban megismert *érett kiskorú* fogalmának bevezetését a hazai egészségügyi jogi szabályozásba, lényegesen több jogosultságot biztosítva ezáltal legalább a korlátozottan cselekvőképes kiskorúak számára. E megoldással – szigorú kritériumrendszer mentén – lehetőség nyílna arra, hogy a megfelelő érettséggel és belátási képességgel rendelkező kiskorú önállóan gyakorolja egészségügyi önrendelkezési jogát meghatározott egészségügyi ellátások vonatkozásában.

A gyermeket megillető személyiségi jogok kapcsán is szükséges megemlíteni a *digitális technológia* soha nem látott fejlődésének mindennapi életre gyakorolt hatását: ez az elemzett jogok közül leginkább a magánülethez fűződő joggal összefüggő „*sharenting*” jelenségével, s az ennek eredményeképp létrejött „*digitális lábnyomokkal*” kapcsolatban említendő. Napjainkra a „*posztolás*” és a „*taggelés*” mindennapivá vált, s kellő online tudatosság hiányában az ultrahangképek és a félmeztelen csecsemőfotók közösségi oldalakon történő megosztása a világ egyik legtermészetesebb dolgává vált. Amennyiben ez a generáció felnő, álláspontom szerint a magánéletet sértő, abba indokolatlanul beavatkozó magatartások miatti perindítások száma is jelentős mértékben megnő, újabb és újabb kihívások elé állítva a

jogalkotó és a jogalkalmazó szerveket. Előtérbe kerülhet a most még gyerekcipőben járó *elfeledtetéshez/törléshez való jog*, s a magánélethez fűződő jog újradefiniálása sem kizárt. Egy biztos: a szülői „*túlposztolás*”, s ennek következtében a magánélet és a nyilvánosság közötti határok elmosódása a jog számára is számos megoldandó helyzetet produkál. A sharenting gyakorlatából eredő problémák megoldása véleményem szerint jogszabály módosítást igényel: a szülő – törvényes képviselő – GDPR-ban rögzített adatkezelésre vonatkozó hozzájárulási jogának szűkítésével, esetlegesen kivételi kör meghatározásával.

Kifejezetten a gyermeket megillető személyiségi jogok vizsgálatával összefüggésben tapasztalható az *interdiszciplináris* megközelítés fontossága, a jogon kívüli eszközök alkalmazásának szükségessége. A különélő szülőt és gyermeket megillető kapcsolattartási jog, a gyermek egészségügyi önrendelkezési joga, valamint a gyermek magánéletének tiszteletben tartásához fűződő joga kapcsán felmerülő aggályok is demonstrálják, hogy önmagában a joghátrány kilátásba helyezése a szülő nevelési attitűdjének, szemléletmódjának markáns változtatása nélkül nem elegendő a gyermeket megillető jogok, valamint a szülői felügyeletből eredő jogok és kötelezettségek között feszülő ellentétek megnyugtató feloldásához. Megítélésem szerint ebben az esetben komplex tudományos – a jogi nézőpontra túl többek között pedagógiai, pszichológiai – megközelítésre van szükség.

A gyermek oldalán fennálló valamennyi jogosultság kapcsán megállapítható, hogy azok tényleges érvényesülése jelentősebb *jogalkotói és jogalkalmazói aktivitást* igényel. A gyermeki jogok elismerése és védelme a jogirodalom és a jogalkotás szintjén ugyan explicit elismerést nyert, azonban a gyermeket megillető jogok gyakorlati érvényesülése elé számos, fentebb részletezett akadály gördül. Meglátásom szerint a gyermeket megillető személyiségi jogok szabályozása nem tekinthető kielégítőnek. Úgy vélem, hogy a legtöbb veszélynek a gyermek magánélethez fűződő joga van kitéve, így annak védelmét indokolt garanciális szabályokkal körülbástyázni, s a jogsértő szülői magatartások esetére megfelelő szankciót kilátásba helyezni. Véleményem szerint a külföldi államokban sem került kidolgozásra olyan kiforrott megoldás, mely teljes körűen orvosolná a gyermek igényérvényesítési lehetőségeit övező gyakorlati problémákat. Jelenleg ilyen szabályozási modell hiányában megoldást jelenthet a *gyermek érdekének védelemére* történő hivatkozás, akár személyiségi jogi perekben is.

Nyilvántartási szám: DEENK/325/2022.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Szendrői Anna

Doktori Iskola: Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10067935

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (5)

1. **Szendrői, A.:** Meddig ér el a szülői kéz?: A kiskorút megillető egészségügyi önrendelkezési jog problematikája - I. rész.
Med. et Jur. közlésre elfogadva, 1-10, 2022. ISSN: 2061-6619.

2. **Szendrői, A.:** A vér nem válik vízzé, avagy a vérségi származás megismeréséhez fűződő jog problematikája.
Magyar Jog. 67 (6), 321-331, 2020. ISSN: 0025-0147.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

3. **Szendrői, A.:** Egy szűrés az egész?! Az életkorhoz kötött kötelező védőoltásokat övező személyiségi jogi kollíziók.
Miskolci Jogi Szemle. 15 (2), 186-199, 2020. ISSN: 1788-0386.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

4. **Szendrői, A.:** A jogsértő bizonyítási eszközök felhasználhatósága a családjogi perben.
Miskolci Jogi Szemle. 14 (2), 154-174, 2019. ISSN: 1788-0386.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

5. **Szendrői, A.:** A szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás alapjogi és személyiségi jogi vetülete.
Pro Futuro. 9 (2), 82-99, 2019. ISSN: 2063-1987.
DOI: <http://dx.doi.org/10.26521/Profuturo/1/2019/3907>

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (1)

6. **Szendrői, A.:** Alapjogi kollíziók a munkaviszonyban a személyiségi jog területén.

Miskolci Jogi Szemle. 12 (1), 127-142, 2017. ISSN: 1788-0386.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

Konferenciaközlemények (2)

7. **Szendrői, A.:** A munkavállalók személyiségi jogainak védelme a munkaügyi perben.

Profectus in Litteris. 9, 283-288, 2018. ISSN: 2062-1469.

8. **Szendrői, A.:** The Collision of Fundamental Rights in Labour Law in the Field of Protection of Personal Rights.

In: Doktoranduszok Fóruma: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa. Szerk.: Szabó Miklós, Miskolci Egyetem, Miskolc, 327-331, 2017. ISBN: 9789633581247

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága irányelvei szerint:

„A” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 5, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 4

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2022.06.08.

